

УДК 351.82

В. Д. Боднарчук,
здобувач, Академія муніципального управління

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ЗДІЙСНЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Удосконалено склад суб'єктів інвестиційно-інноваційної сфери регіону. Визначено задачі щодо вдосконалення законодавства України стосовно інвестування інноваційної діяльності.

Composition of subjects of investment-innovative sphere of region is improved. Tasks are certain in relation to perfection of legislation of Ukraine in relation to investing of innovative activity.

Ключові слова: державні підходи, інноваційна діяльність, регіональний рівень, регуляторна політика, суб'єкт.

ВСТУП

Регіональний економічний розвиток є одним з основних результатів регіональної економічної політики, що формується з урахуванням територіальних переваг та особливостей. При цьому вибір основних елементів регуляторного механізму, що забезпечують економічний розвиток регіону, вирішується як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях. Важливим аспектом є структурування ролі органів державної влади на загальнонаціональному та регіональному рівнях у забезпеченні регіонального економічного розвитку. Дієві місцевих органів влади у формуванні сучасної регуляторної політики є вагомим чинником стабільного економічного розвитку регіону.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Питання регуляторної політики в сфері регіонального економічного розвитку досліджували українські науковці: А. Гальчинський, В. Геєць, Б. Данилишин, Я. Дяченко, В. Кравченко, І. Лукінов, О. Рудченко, І. Чугунов, А. Чухно, М. Чумаченко, а також зарубіжні вчені: Джеймс Д. Гвортні, Річард Л. Страуп, М. Лендвел, Дж. Хансен, Д. Юлл, Е. Блеклі.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

- удосконалити склад суб'єктів інвестиційно-інноваційної сфери регіону;
- визначити задачі щодо вдосконалення законодавства України стосовно інвестування інноваційної діяльності.

РЕЗУЛЬТАТИ

Сучасне ринкове господарство базується на інноваціях, інноваційному підприємстві. Щоб витримати конкуренцію на ринку, потрібно мати товар вищої якості, нижчі, ніж у інших товаровиробників, індивідуальні витрати. Все це викликає гостру необхідність впроваджен-

ня новин в процес відтворення капіталу, який не може бути здійснений без інтелектуальних інвестицій. Інвестиції в нововведення допомагають ефективніше використовувати найдефіцитніший чинник в економіці — капітал — для випуску необхідної кількості товару. Але для того, щоб виробляти новини, використовувати їх в процесі відтворення, потрібно здійснювати витрати на наукові розробки, ноу-хау, підготовку і безперервне підвищення кваліфікації фахівців, підприємців, менеджерів, працівників, зайнятих в процесі відтворення. Інтелектуальні інвестиції — це і є довгострокові вкладення в підтримку і розвиток наукового потенціалу, в підготовку фахівців та інших учасників, в передачу досвіду, в ліцензії, ноу-хау, інженерно-консультативні послуги і інші заходи, що забезпечують інноваційне відтворення капіталу.

Не менш важливим є поняття і економічні категорії, використані в інноваційній діяльності.

У Законі України "Про інноваційну діяльність" від 4 липня 2002 р. [2] під інноваціями (нововведеннями) розуміється результат наукової (науково-дослідної) і науково-технічної діяльності, що є об'єктом інтелектуальної власності.

При цьому під науковою (науково-дослідної) діяльністю розуміється діяльність, направлена на отримання і застосування нових знань, зокрема:

- фундаментальні наукові дослідження — експериментальна або теоретична діяльність, направлена на отримання нових знань про основні закономірності побудови, функціонування і розвитку людини, суспільства, навколишнього природного середовища;
- прикладні наукові дослідження — дослідження, направлені переважно на застосування нових знань для досягнення мети і рішення конкретних задач.

Окрім поняття "науково-дослідна діяльність", існують поняття "науково-технічна діяльність", "інноваційний процес", інноваційна діяльність".

Так, науково-технічна діяльність є діяльністю, направленою на придбання нових знань для вирішення тех-

нологічних, інженерних, економічних, соціальних, гуманітарних й інших проблем.

Результатом наукової діяльності є інтелектуальна власність, що є особливим видом цивільних прав, що встановлюють монополію їх власника на використання різних результатів інтелектуальної, творчої діяльності (об'єктів інтелектуальної власності), включаючи право передавати їх іншій особі або відмовитися від них.

Інноваційний процес — це процес отримання і накопичення наукових знань, доведення їх до вигляду, придатного для практичного використання, що складається з наступних стадій:

- фундаментальні дослідження;
- прикладні дослідження;
- первинне (піонерське) освоєння інновацій для його серійного випуску.

Інноваційна діяльність — діяльність, що має на меті реалізацію в суспільній практиці інновацій, одержаних в результаті фундаментальних і прикладних науково-дослідних робіт і науково-технічної діяльності, шляхом їх практичного освоєння.

Діяльність юридичних і фізичних осіб вважається інноваційною за умови використання в цій діяльності об'єкту інтелектуальної власності, забезпеченого охоронними документами (патентами, авторськими свідоцтвами, свідоцтвами про офіційну реєстрацію, ліцензійними договорами, договорами про поступку і переуступку патенту).

З погляду інвестування інновацій найбільший інтерес представляє процесно-фінансовий підхід. "В рамках процесно-фінансового підходу під інновацією розуміється процес інвестування в новації, вкладення засобів у розробку нової техніки, технології, наукові дослідження" [5, с. 103].

Розрізняючи поняття "новина" і "інновації", Р.А. Фатхутдінов вважає, що вкладення інвестицій в розробку новини — половина справи. Головне — запровадити новину, перетворити новину на форму інновації, тобто завершити інноваційну діяльність і одержати позитивний результат, потім продовжити дифузю інновації [6, с. 179].

Інновації тісно пов'язані з науково-технічним прогресом (НТП), будучи його результатом. Науково-технічний прогрес органічно об'єднує розвиток науки і техніки. Перетворення науки (тієї її частини, яка пов'язана з виробництвом, надає пряму дію на нього) в безпосередню продуктивну силу означає, що кожен черговий крок в розвитку техніки спирається на попередню йому наукову розробку, що технічний прогрес стає матеріалізацією прогресу наукового [7, с. 74].

На сучасному етапі інноваційний тип розвитку суспільства виступає найчастіше у формі швидко здійснюваного науково-технічного прогресу, що вносить кардинальні зміни у виробництво. У основі цього процесу лежить безперервний і цілеспрямований процес пошуку, підготовки і реалізації нововведень, який дозволяє відновити виробництво, задовольнити потреби суспільства, забезпечити поліпшення його життєдіяльності. Інноваційний тип розвитку базується на постійно нарощуваних можливостях науки і техніки, стає домінуючою лінією розвитку сучасної цивілізації.

Враховуючи той факт, що наукова розробка є однією із стадій інноваційної діяльності, логічною є наявність тісного взаємозв'язку між інноваційною діяль-

ністю і науково-технічним прогресом. Але кожна стадія інноваційної діяльності вимагає відповідних вкладень. Існує думка, що інноваційна діяльність, пов'язана з капітальними вкладеннями в інновації, називається інноваційно-інвестиційною діяльністю [8, с. 17].

Таким чином, поняття "інноваційно-інвестиційна діяльність" існує. Виявимо основні суб'єкти такої діяльності з метою визначення, зрештою, суб'єктів інвестиційно-інноваційної сфери.

Звернемося до існуючих у сфері інвестиційної та інноваційної діяльності законів.

Відповідно до Закону України "Про інвестиційну діяльність" [1] суб'єктами інвестиційної діяльності, яка здійснюється у формі капітальних вкладень, є інвестори, замовники, підрядчики, користувачі об'єктів капітальних вкладень та інші особи.

Інвестори здійснюють капітальні вкладення на території України з використанням власних і (або) повернутих засобів. Відповідно до законодавства України інвесторами можуть бути фізичні і юридичні особи, що створені на основі договору про спільну діяльність і не мають статусу юридичної особи, об'єднання юридичних осіб, державні органи, органи місцевого самоврядування, а також іноземні суб'єкти підприємницької діяльності (далі — іноземні інвестори).

Замовники — уповноважений на це інвесторами фізичні і юридичні особи, які здійснюють реалізацію інвестиційних проектів. При цьому вони не втручаються в підприємницьку і (або) іншу діяльність інших суб'єктів інвестиційної діяльності, якщо інше не передбачене договором між ними. Замовниками можуть бути інвестори. Замовник, що не є інвестором, наділяється правами володіння, користування і розпорядження капітальними вкладеннями на період і в межах повноважень, який встановлений договором і (або) державним контрактом відповідно до законодавства України.

У світовій практиці в цьому випадку використовується поняття "реципієнт". Реципієнт — це суб'єкт інвестиційної діяльності у вигляді підприємства, організації, використовуючий інвестиції [4, с. 48].

Підрядчики — це фізичні і юридичні особи, які виконують роботи за договором підряду і (або) державним контрактом, що укладається із замовниками відповідно до Цивільного кодексу України. Підрядчики зобов'язані мати ліцензію на здійснення ними тих видів діяльності, які підлягають ліцензуванню відповідно до державного закону.

Користувачі об'єктів капітальних вкладень — фізичні і юридичні особи, зокрема іноземні, а також державні органи, органи місцевого самоврядування, іноземні держави, міжнародні об'єднання і організації, для яких створюються вказані об'єкти. Користувачами об'єктів капітальних вкладень можуть бути інвестори.

До перерахованих суб'єктів інвестиційної діяльності слід також віднести постачальників товарно-матеріальних цінностей, фінансові й інвестиційні установи, страхові і посередницькі організації.

Суб'єкт інвестиційної діяльності має право суміщати функції двох і більш суб'єктів, якщо інше не встановлене договором і (або) державним контрактом, що укладається між ними.

Суб'єкти інвестиційної діяльності зобов'язані: — здійснювати інвестиційну діяльність відповідно

до міжнародних договорів України, державних законів і інших нормативно-правових актів України, законів суб'єктів України та інших нормативно-правових актів суб'єктів України, а також із затвердженими в установленому порядку стандартами (нормами і правилами);

— виконувати вимоги, що пред'являються державними органами, їх посадовцями і не суперечать нормам законодавства України;

— використовувати засоби, що направляються на капітальні вкладення, за цільовим призначенням.

Відносини між інвестором і власником об'єкта інвестування (його представником) з приводу реалізації інвестиційного проекту визначаються інвестиційним договором. Інвестиційний договір — це цивільно-правовий договір, що визначає права і обов'язки суб'єкта інвестиційної діяльності відносно об'єкта інвестування. Форма і умови зразкового інвестиційного договору затверджуються ухвалою губернатора регіону, узгодженим в необхідних випадках з органами самоврядування. Інвестиційний договір полягає з інвестором і діє протягом всього терміну реалізації інвестиційного проекту. У разі передачі об'єкта інвестування у власність інвестору, земельна ділянка закріплюється за ним на умовах договору оренди на термін здійснення інвестиційного проекту. Договір оренди земельної ділянки, на якому розташований об'єкт інвестування, є невід'ємною складовою частиною інвестиційного договору. У разі припинення (розірвання) інвестиційного договору договір оренди земельної ділянки автоматично припиняється.

Визначення інвесторів для реалізації кожного конкретного інвестиційного проекту відносно об'єктів інвестування виробляється шляхом проведення інвестиційного конкурсу. Інвестиційний конкурс — це процедура відбору приватного інвестора для реалізації інвестиційного проекту. При цьому умови організації і проведення конкурсу не повинні передбачати будь-яких оплат, мит, зборів, що накладаються на тих, що беруть в ньому участь приватних інвесторів, окрім застави, внесення якої сприяє своєчасному виконанню інвестиційного договору.

У Законі України "Про інноваційну діяльність" [2] встановлені суб'єкти інноваційної діяльності. До них відносяться: фізичні і (або) юридичні особи України, фізичні і (або) юридичні особи іноземних держав, особи без громадянства, об'єднання цих осіб, які провадять в Україні інноваційну діяльність і (або) залучають майнові та інтелектуальні цінності, вкладають власні чи запозичені кошти в реалізацію в Україні інноваційних проектів.

Закон України "Про інноваційну діяльність" [2] встановлює форми стимулювання державою інноваційних процесів. Згідно цього закону на державну підтримку можуть розраховувати дві категорії підприємств:

- 1) підприємства, що реалізують в Україні інноваційні проекти;
- 2) підприємства, що мають статус інноваційних.

Підприємствами, що мають статус інноваційного, тобто "інноваційним підприємством", згідно ст. 1 аналізованого закону, можуть бути інноваційний центр, технопарк, технополіс, інноваційний бізнес-інкубатор. При цьому, якщо порядок створення технопарків регулюється відповідним законом, то законодавчого визначення процесу отримання підприємством юридичного статусу інших форм, які дають право називатися інноваційним підпри-

ємством, не передбачено. Такі підприємства повинні випускати інноваційний продукт або інноваційну продукцію у розмірі, більше 70 % від загального обсягу продукції або послуг. У цьому визначенні ключовими моментами є поняття інноваційний продукт і інноваційна продукція.

Особливу підтримку держава повинна надавати пріоритетним галузям розвитку науки і техніки. Згідно ст. 2 Закону "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні" [3] пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні — це науково, економічно і соціально обгрунтовані, законодавчо визначені напрями інноваційної діяльності, направлені на забезпечення потреб суспільства у високотехнологічній конкурентоздатній, екологічно чистій продукції, високоякісних послугах і збільшенні експортного потенціалу держави. Розрізняють стратегічні й середньострокові пріоритетні напрями інноваційної діяльності. Вони повинні враховуватися при розробці державних програм економічно-го і соціального розвитку України.

Ст. 7 Закону "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні" [3] визначає стратегічні пріоритети на період з 2003 по 2013 рік, а ст. 8 — середньострокові (до 2007 року). З одного боку, оскільки фінансова підтримка держави передбачена в пріоритетних напрямках, така велика кількість пріоритетних напрямів може розцінюватись як позитивний момент, але в реально існуючих умовах якісно профінансувати кожне з них у держави немає можливості.

Необхідно відзначити роль вузівських учених в відсотках перекладу сфери економіки на науково обгрунтований шлях постіндустріального розвитку. Останніми роками розвиток більшості галузей матеріального виробництва і соціальної сфери здійснювався на системній основі з розробкою конкретних програм, планів і проектів.

Таким чином, вплив вищої школи на соціально-економічний розвиток регіону виявляється у наступних напрямках:

- підготовка кваліфікованих кадрів (на всіх рівнях освіти);
- наукові дослідження і дослідно-конструкторські розробки для промисловості;
- серійне виробництво інноваційної продукції;
- експертиза і сертифікація продукції;
- розробка і експертиза планів, програм, нормативних документів.

Активізація участі вищої школи в соціально-економічних процесах і надалі сприятиме прискоренню переходу регіонів до якісно нового етапу розвитку.

Ми пропонуємо створити на базі провідних університетів університетські учбово-наукові інноваційні комплекси (УНІК).

У зв'язку з цим ще більшим інтересом є система взаємостосунків, що виникають між навчально-науковим інноваційним комплексом вищої школи і господарюючими суб'єктами регіону, що є за своєю суттю суб'єктами інвестиційно-інноваційної сфери.

Учбово-науковий інноваційний комплекс вищої школи — авангард, центральний елемент інноваційного соціально-економічного розвитку регіону.

УНІК вищої школи — комплекс взаємозв'язаних, взаємодіючих навчально-освітніх, науково-дослідних, інноваційно-виробничих й інфраструктурних підрозділів

вищої школи, призначених для організації і функціонування єдиного конвеєра формування і випуску професійних фахівців, науково-дослідної, науково-технічної продукції і умов для її ефективного обслуговування і використання.

Сформована структура управління вузу, на нашу думку, вимагає лише локальних змін при створенні нових підрозділів, модифікацій окремих форм. Важливішим проблематичним питанням є встановлення, оптимізація функціонально-інформаційних взаємозв'язків конкретних освітніх і інноваційних підрозділів з метою ефективного функціонування комплексу УНІК, а головне — інвестиційно-інноваційної сфери регіону.

УНІК вищої школи призначений для обслуговування, забезпечення науково-технічного розвитку держави, регіону, а також окремого підприємства. Тому на цьому етапі УНІК розглядається як залежна, взаємозв'язана сукупність, орієнтована на регіональний науково-технічний (інноваційний) комплекс.

Учбово-науково-інноваційним комплексом (УНІК) є вищий навчальний заклад всіх форм власності, незалежно від галузевої приналежності, що забезпечує єдність освітнього процесу, науково-дослідної, науково-технічної і інноваційної діяльності на всіх стадіях і етапах підготовки фахівців, наукових і науково-педагогічних кадрів, діяльність якого направлена на соціально-економічний і духовний розвиток суспільства, країни, регіону. УНІК — вищий навчальний заклад, що має статус юридичної особи або асоціації юридичних осіб, що пройшов атестацію і державну акредитацію, реалізовує відповідно до ліцензії освітні програми вищої і середньої спеціальної освіти, веде наукові дослідження і науково-технічну діяльність, має в своєму складі акредитовані інноваційні структури, забезпечує єдність освітнього процесу, науково-дослідної, науково-технічної і інноваційної діяльності на всіх етапах і формах підготовки фахівців, забезпечує випуск інноваційного продукту: речовинного, інформаційного, фахівців. Відмінність УНІК від інших подібних організацій полягає у тому, що його діяльність направлена на виробництво інноваційного продукту.

Поняття і економічні категорії в існуючих законодавчих положеннях як державного, так і регіонального рівня розглядаються окремо, стосовно інвестиційної діяльності — з одного боку, і до інноваційної діяльності — з другого боку. Інноваційна діяльність не можлива без відповідних вкладень інвестицій. Тому було б доцільним виділення якоїсь сфери, яка охоплювала в сукупності й інвестиції, і інновації. Назвемо її "інвестиційно-інноваційна сфера".

Термін "сфера" у вітчизняній літературі зустрічається достатньо часто. Але по відношенню до цього терміна застосовується різне його "наповнення". Зокрема зустрічаються наступні види сфер: "науково-технологічна сфера", "науково-технічна сфера", "науково-інноваційна сфера", "інноваційна сфера", "інвестиційна сфера", "інвестиційно-будівельна сфера".

Комарова А.І. вважає [4, с. 47], що "інвестиційна сфера" охоплює всю сукупність галузей народного господарства, в яких відбувається накопичення засобів виробництва і фінансових ресурсів, що забезпечують відтворення капіталу. А вітчизняні автори [8, с. 18] під "інноваційною сферою" розуміють сферу діяльності виробників і споживачів інноваційної продукції (робіт,

послуг), включаючи створення і розповсюдження інновацій.

Вважається доцільним введення поняття "інвестиційно-інноваційна сфера", суб'єктами якої є юридичні особи, що не тільки займаються інноваційною діяльністю, але і здійснюють інвестування такої діяльності

Під інвестиційно-інноваційною сферою ми розуміємо сектор економіки, головною метою якого є першочергове вкладення інвестицій на інноваційний розвиток суспільства для забезпечення перспектив соціального розвитку країни і структурних економічних перетворень у рамках довгострокової стратегії.

ВИСНОВКИ

Таким чином, у ринкових умовах необхідна державна підтримка в такій важливій сфері, як інвестиційно-інноваційна. Інноваційна діяльність не можлива без відповідних інвестицій. Серед найважливіших задач є вдосконалення законодавства України стосовно інвестування інноваційної діяльності. Закон України "Про інноваційну діяльність" встановлює форми стимулювання державою інноваційних процесів. Згідно цього закону на державну підтримку можуть розраховувати дві категорії підприємств: підприємства, що реалізують в Україні інноваційні проекти; підприємства, що мають статус інноваційних. На даний час особливу підтримку держава повинна надавати пріоритетним галузям розвитку науки і техніки. Згідно Закону України "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні" в регіонах здійснюються стратегічні і середньострокові пріоритетні напрями інноваційної діяльності. Реалізація заходів стратегії дозволить забезпечити, насамперед, підвищення рівня якості життя населення та — прискорення інноваційно-інвестиційного розвитку регіону.

Література:

1. Закон України "Про інвестиційну діяльність" від 18.09.1991 р. № 1561-XII // Відомості Верховної Ради України. — 1991. — № 47. — С. 646—674.
 2. Закон України "Про інноваційну діяльність" від 4 липня 2002 р. № 40-IV (із змінами за Законами вкл. від 27.11.2003 р. № 1344-IV) // Відомості Верховної Ради України. — 2002. — № 36. — С. 266—280.
 3. Закон України "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності" від 16.01.2003 р. № 433-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 13. — С. 93—98.
 4. Комарова А.І. Регулювання інвестиційного розвитку України та міжнародний досвід // Економіка України: реалії, перспективи розвитку ринкових відносин. — К., 2000. — Том 20. — С. 45—56.
 5. Коноваленко М.К. Управление продуктовыми инновациями. — Харьков: Бизнес Информ, 1997. — 224 с.
 6. Фатхутдинов Р.А. Инновационный менеджмент. — 2-е изд. — М.: ЗАО "Бизнес-школа" "Интел-Синтез, 2000. — 321 с.
 7. Фесянов В. Инновационный менеджмент как конструктивная сила современного управления // Персонал. — 2003. — № 1. — С. 70—75.
 8. Шкворець Ю. Створення національної інноваційної системи України як передумови ефективного використання інноваційного потенціалу // Економіст. — 2004. — № 5. — С. 17—18.
- Стаття надійшла до редакції 07.12.2009 р.*